

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arviomuistiossa on tuotu esille hyvin erilaisia keinoja oikeudenkäyntikulujen alentamiseksi. Käräjäoikeuden lausunnossa on pääasiassa keskitytty niihin keinoihin, joilla puututaan tuomioistuimen toimintaan menettelyä koskevaa sääntelyä muuttamalla tai joilla annetaan tuomioistuimelle harkintavaltaa oikeudenkäyntikulujen määrään puutumiseen.

Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen (keinot 8-11)

Kuten arviomuistiossa tuodaan esille, oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen voisi johtaa oikeudenkäyntikulujen alenemiseen ainoastaan, jos se vähentää valmistelussa tai pääkäsittelyssä tehtävää työtä. Oikeudenkäymiskaari (OK) antaa nykyisellään käräjäoikeuksille työkaluja hyvällä prosessinjohdolla valmistella juttu tehokkaasti siten, että pääkäsittely voidaan toimittaa asiassa keskitetysti ja että asiaan ei sekoiteta sellaista, jolla ei ole merkitystä asiassa. Tuomioistuin voi nykyisten säännösten mukaan myös evätä tarpeetonta todistelua.

Niin sanotuissa täysimittaisissa oikeudenkäynneissä, oikeudenkäyntikuluja voi siten nykyisten säännösten puitteissa alentaa aktiivisella prosessinjohdolla. Tarpeita menettelyä koskevien säännösten uudistamiselle ei siten tältä osin ole. Jäljempänä on erikseen tuotu esille näkökohtia tarpeesta säännellä yksinkertaisemmasta menettelystä vähäisiä vaatimuksia koskevissa asioissa.

Preklusiosäännös on tärkeä työkalu oikeudenkäynnin keskittämiseksi. Preklusiosäännöksen lieventäminen saattaisi helposti johtaa siihen, että seikkoihin vetoamista ja todisteiden esittämistä lykättäisiin. Koska kontradiktorinen periaate edellyttää, että vastapuolelle aina annetaan mahdollisuus lausua kaikista vaatimuksista ja todisteista ja esittää tarvittaessa omaa vastatodistelua, vaarantaisi preklusiosäännöksen lieventäminen oikeudenkäynnin keskittämistä, mikä puolestaan saattaisi lisätä oikeudenkäyntikulujen määrää.

Asian ratkaiseminen nykyistä useammin ilman pääkäsitteilyn toimittamista alentaisi yksittäisissä tapauksissa oikeudenkäyntikuluja huomattavasti. Käytännössä sellaisten juttujen määrä, jossa asia voitaisiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia rajoittamatta ratkaista ilman pääkäsitteilyn toimittamista olisi kuitenkin hyvin rajallinen. Vähäisiä vaatimuksia koskevissa asioissa tämä voisi kuitenkin olla mahdollista. Asiaa olisi siten tarkoituksenmukaista pohtia yhtenä keinona mahdollisen vähäisiä vaatimuksia koskevan yksinkertaisemman menettelyn säätämisen yhteydessä.

Vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely (keino 12)

Oikeudenkäyntikulujen kertymisen ja oikeudenkäyntikuluriskin rajoittamisen kannalta keskeisenä voidaan pitää arviomuistion kohdassa 12 esitettyä mahdollisuutta säätää uusi vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely. Tällaiseen kevyempään riitaprosessiin kuuluisi luontevasti myös jonkinlainen oikeudenkäyntikulujen määrää koskeva sääntely, esimerkiksi arviomuistion kohdassa 16 tarkoitetun "kulukaton" tai kohdassa 17 tarkoitetun vastapuolelle korvattavien oikeudenkäyntikulujen rajoittamisen muodossa.

Arviomuistion kansainvälistä vertailua koskevasta jaksosta ilmenee, että eurooppalaisissa oikeusjärjestelmissä on laajasti käytössä menettelyllisesti kevyitä ja tavanomaista tiukemmin tuomioistuimen ohjauksessa käytäviä oikeudenkäyntimenettelyitä riita-asioille, joiden intressi on suhteellisen vähäinen. Näihin menettelyihin liittyy säännönmukaisesti myös oikeudenkäyntikuluja ja/tai vastapuolen korvattavaksi tulevaa kuluvastuuta rajoittavaa sääntelyä.

Taloudelliselta intressiltään suhteellisen vähäisiä riita-asioita varten voisi olla perusteltua säätää myös Suomessa tavanomaista suppeampi, menettelyltään kevyt ja melko tiukasti tuomioistuimen ohjauksessa tapahtuva oikeudenkäyntimenettely. Tällöin asianosaisilla olisi nykyistä paremmat edellytykset itse edustaa itseään, jolloin heille aiheutuvat oikeudenkäyntikulut jäävät alhaisiksi. Kun menettely olisi tavanomaista riita-asioiden oikeudenkäyntiä suppeampi ja tiukemmin tuomioistuimen ohjauksessa, oikeudenkäyntikulut jäisivät kohtuulliseksi myös silloin, kun asianosaiset haluavat käyttää asiamiestä tai avustajaa. Vähäisten vaatimusten menettelyssä syntyville oikeudenkäyntikuluille tulisi myös säätää esimerkiksi riidan intressin määrään perustuva "kulukatto" tai euromääräinen tuntiveloitusraja samaan tapaan kuin oikeusapulain nojalla määrätylle yksityiselle avustajalle valtion varoista maksettavan tuntipalkkion osalta on säädetty. Jälkimmäinen vaihtoehto voi olla näistä kahdesta helpommin toteutettavissa.

Kun intressiltään suhteellisen pienissä riita-asioissa sekä asioiden oikeudellinen vaativuus että tarpeellisen todistelun laajuus on varsin todennäköisesti pienempi kuin laajemmissa riita-asioissa, tuomioistuimelle tulisi säätää mahdollisuus tavanomaista tiukempaan prosessinjohtoon. Ilman riittäviä toimivaltuuksia vähäisiä vaatimuksia koskevalla menettelyllä ei saavuteta niitä myönteisiä tavoitteita, joita siltä odotetaan. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin asettamat vaatimukset huomioon ottaen harkittavaksi voisi tulla ainakin asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä myös ilman asianosaisen suostumusta; henkilötodistelun rajoittaminen pääsääntöisesti

asianosaisten itsensä kuulemiseen; henkilötodistajien kuulustelun johtaminen tuomioistuimen toimesta sekä esitettävän kirjallisen ja suullisen todistelun rajoittamisen mahdollistaminen myös prosessiekonomisista syistä.

Arviomuistiosta ilmenevällä tavalla vähäisiä vaatimuksia koskevaan menettelyyn ohjautuvien riita-asioiden intressiraja vaihtelee kansainvälisesti merkittävästi eri valtioissa. Jotta uudella menettelyllä saavutettaisiin tosiasiallisia hyötyjä, sen soveltamisalan tulee olla riittävän laaja. Norjassa voimassa olevaa oikeustilaa vastaavasti sopivana intressirajana voisi olla 25.000 euroa.

Keinot, joilla puututtaisiin asiassa aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen asianosaisten välillä (keinot 13-18).

Kuten arviomuistiossa tuodaan esille, voisi täyden korvauksen periaatteen muuttaminen vähentää ihmisten ja yhteisöjen halukkuutta saattaa pienempiä asioitaan yleiseen tuomioistuimeen. Täyden korvauksen periaatetta on myös pidettävä niin tärkeänä, että sitä ei ole syytä muuttaa. Parempina keinoina on siksi pidettävä OK 21 luvun 1 §:n soveltamista, joissakin tapauksissa viran puolesta ja luvun 8 b §:n muuttamista.

Käräjäoikeudessa tulee säännöllisesti esille tilanteita, joissa oikeudenkäyntikulujen alentaminen OK 21 luvun 1 §:n mukaan estyy siitä syystä, että asianosainen on määrältään myöntänyt oikeudenkäyntikuluvaatimuksen, vaikka oikeus mahdollisesti olisikin pitänyt kuluvaatimusta joiltain osin määrältään kohtuuttomana tai tehtyjä toimenpiteitä tarpeettomina. Säännöksen soveltamisella viran puolesta olisi siten todennäköisesti oikeudenkäyntikuluja alentava vaikutus. Koska vastapuolen myöntämään vaatimukseen puutuminen olisi periaatteellisella tasolla poikkeuksellista, olisi syytä pohtia olisiko tuomioistumien harkintavalta rajoitettava tiettyihin juttutyyppeihin, kuten kuluttajariitoihin ja mahdollisesti työoikeudellisiin riitoihin.

OK 21 luvun 8 b §:n soveltamisala on nykyisellään suppea erityisesti sen johdosta, että edellytyksenä pykälän soveltamiselle on kohtuuttomuuden ilmeisyys. Yksin kohtuuttomuuden ilmeisyyden vaatimuksen poistaminen lisäisi säännöksen soveltamista, joskin säännöksen soveltaminen edelleen rajoittuisikin tilanteisiin, joissa kulujen alentamiseen olisi tarvetta asianosaisesta johtuvista seikoista, eikä yksin oikeudenkäyntikulujen korkeasta määrästä johtuen.

Korvauskatosta olisi luontevaa säätää samassa yhteydessä kuin vähäisiä vaatimuksia koskevasta yksinkertaistetusta menettelystä. Laajemmissa riita-asioissa oikeudenkäyntikulujen määrä vaihtelee huomattavasti riidan laadusta, riitaisten seikkojen määrästä ja laadusta johtuen. Intressin määrän sidottu korvauskatto saattaisikin vaikuttaa prosessin laatuun jutuissa, joissa riitaisia seikkoja on paljon ja todistelun tarve on suuri.

Riita-asian valmistelun tarkoituksena on valmistella asia siten, että vaatimukset, riidan kohde ja esitettävä todistelu on selvitetty ja asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä keskitetysti. Samalla on huolehdittava siitä, ettei asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta ja ettei asiassa esitetä tarpeetonta todistelua. Oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen näiden seikkojen selvittämisen yhteyteen siirtäisi puheenjohtajan panostusta pois mainittujen valmistelun kannalta tärkeimpien tehtävien hoitamisesta eikä välttämättä edistäisi valmistelun tavoitetta selvittää riitaiset seikat ja mahdollistaa tehokas pääkäsittely. Puheenjohtajan rooliin ei kovin hyvin istu puuttua oikeudenkäyntikulujen määrään prosessin aikana.

Lopuksi

Riita-asioiden käsittelyn hitaus ja korkeat kustannukset eivät välttämättä johdu niinkään OK:n säännöksistä vaan osittain myös siitä, että menettelyn taustalla olevat arvot ja tavoitteet eivät ole kaikilta osin toteutuneet käytännössä. Tähän on varmasti useita eri syitä. Tuomioistuimet eivät välttämättä kaikilta osin käytä niille kuuluvaa valtaa johtaa oikeudenkäyntiä. Tähän kuuluu myös se, että asia on valmisteltava ja käsiteltävä niin, että asianosaisille ei aiheuteta tarpeettomia kustannuksia esim. lausumia pyytämällä tai useita valmisteluistuntoja järjestämällä. Tältä osin koulutuksen rooli tilanteen korjaamisessa on tärkeä.

Vielä on syytä todeta, että oikeudenkäyntikulujen kasvu on osaltaan saattanut nostaa ns. prosessikynnystä riita-asioiden vireille panemisessa tuomioistuimissa. Oikeudenkäynnin kustannusten lisääntyminen ei kuitenkaan ole ainoa ns. prosessikynnystä nostava tekijä. Tarkastelussa on syytä kiinnittää huomiota myös oikeudenkäyntien kohtuuttoman pitkään kesto. Yleisesti hyväksytty tavoite on oikeudenhoidon riittävien resurssien turvaaminen ja oikeudenkäyntien keston lyhentäminen. Niiden saavuttaminen ei kuitenkaan (etenkään tällä hetkellä koronaviruspandemian ruuhkauttaessa asioiden käsittelyä entisestään) ole mahdollista ilman tuomioistuinten perusrahoituksen oleellista ja pysyvää korotusta. Tällaista ei ole ainakaan vielä tapahtunut.

Nurmi Tuomas
Helsingin käräjäoikeus

Inkinen Jaana
Helsingin käräjäoikeus